

УДК 303.621/543:
[599.742.1+616-001.43]

ЄВГЕН БОЛЬШОВ,

магістр соціології, старший викладач Національного університету “Києво-Могилянська академія”

ДАРИНА ПИРОГОВА,

магістр соціології, координатор проектів Київського міжнародного інституту соціології

АРТЕМ МИРОШНИЧЕНКО,

магістр соціальної роботи, старший викладач Національного університету “Києво-Могилянська академія”

АННА МАРЦІНКІВ,

магістр соціології, спеціаліст департаменту аналізу, планування та оцінки Фонду Ріната Ахметова “Розвиток України”

**Вимірювання кількості покусів собаками
в кількісних опитуваннях:
вплив контексту і телескопічний ефект**

Анотація

У статті проаналізовано можливі причини систематичних зсувів у даних вимірювання частоти покусів жителів міст України собаками на вулицях. Викладено результати методичних експериментів, проведених авторами для поліпшення опитувального інструментарію, використовуваного при вимірюванні кількості покусів у кількісних опитуваннях. Досліджувані методичні проблеми виявляються у більшості сфер досліджень, в яких збирають ретроспективні дані від респондентів. Результати експериментів показують, що дані згаданих досліджень найімовірніше не є методологічним артефактом. Отже, висновки стосовно значимості проблеми бродячих собак, сформульовані на підставі даних офіційної медичної статистики, можуть бути не зовсім точними.

Ключові слова: помилки вимірювання, ефекти опитувальника, ефект контексту, телескопічний ефект

Постановка проблеми

У кількісних соціологічних дослідженнях найчастіше ставлять завдання збирання інформації від респондентів про події, що відбулися в минулому. За загальноприйнятною точкою зору, дані самозвіттів респондентів, а тим паче — самозвіттів про події, що сталися задовго до інтерв'ю, можуть виявитися не зовсім валідними й надійними. Ця проблема існує в різних сферах досліджень: від вивчення електоральної поведінки [Crespi, 1981] до аналізу перегляду телевізійних новин [Prior, 2009] і паління [Griesler, Kandel, 2008]. З аналогічними труднощами автори статті зіткнулися в процесі реалізації дослідницького проекту, присвяченого проблемі бродячих тварин. Улітку 2012 року на замовлення Фонду Ріната Ахметова “Розвиток України” Центром “Соціальні індикатори” спільно з Київським міжнародним інститутом соціології було проведено комплексне соціологічне дослідження в рамках проекту “Бродячі тварини”. Дослідження включало математичне моделювання зростання популяції бродячих тварин у Донецьку, експертне опитування, фокус-групи і кількісне опитування у 4 містах¹, що приймали чемпіонат Європи з футболу (Київ, Донецьк, Харків, Львів). Результати опитування про частоту покусів городян і зіставлення їх із даними медичної статистики саме й послугували причиною здійснення даного аналізу. Наведемо статистику покусів за даними санітарно-епідеміологічних станцій (СЕС) у 4 містах опитування. Зазначимо, що ці дані необхідно оцінювати у співвідношенні з усім населенням міста, а не в абсолютних цифрах.

За результатами дослідження в Донецьку та Харкові від укусів собак за останній рік постраждало по 5% населення міста, у Києві — 3%, у Львові — 1%². Якщо враховувати лише ті випадки, коли про укуси повідомляли в медичні установи, то дані такі: по 3% у Донецьку та Харкові, по 1% у Києві та Львові. У разі екстраполяції частки покусаних і городян, котрі звернулися по допомогу, на генеральну сукупність (у перерахунку в абсолютні значен-

¹ Опитування проводили за допомогою САТІ (computer-assisted telephone interviewing); було опитано 2373 респонденти за вибіркою, репрезентативною для населення кожного із 4 міст віком від 18 років. Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95) не перевищує 2,01% для значень, близьких до 50%; 1,74% — для значень, близьких до 25% і 75%; 1,21% — для значень, близьких до 10% і 90%. певним обмеженням кількісного опитування є метод телефонного інтерв'ю, бо тільки в Києві рівень забезпеченості стаціонарними телефонами близький до 100%, в інших містах він нижчий. Для розв'язання цієї проблеми було застосовано mixed-mode підхід: респондентів без домашніх телефонів намагалися дістати дзвінками на мобільний.

² Показник обчислювали за сумою відповідей “так, мене” і “і мене, і членів сім'ї” на запитання “Пригадайте, будь ласка, минулий рік — період від червня 2011 до червня 2012 року. Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки кусали Вас, членів Вашої сім'ї?”

ня), цифри виходять доволі вагомими й у разі перевищують дані щодо покусів, надані міськими СЕС (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння даних щодо покусів собаками: опитування та СЕС

Місто опитування	Чисельність населення міста, 2011	% тих, хто звернувся по медичну допомогу внаслідок покусів, за даними опитування, від усього населення міста	Екстраполяція зареєстрованих звернень по медичну допомогу внаслідок покусів	Зареєстровані покуси: абсолютна кількість / % від усього населення міста, дані СЕС, 2011
Донецьк	953384	2,5	23835	2023 / 0,2
Харків	1426933	2,5	35673	2282 / 0,1
Київ	2757892	1,6	44126	4017 / 0,1
Львів	725342	1,6	11605	971 / 0,1

Очевидно, оцінки масштабів проблеми покусів за даними медичної статистики і за результатами опитування сильно відрізняються. Проаналізувати якість і процедуру збирання медичної статистики ми не маємо можливості. Для пояснення розбіжностей ми висунули деякі методичні гіпотези, що стосуються процесу збирання даних у кількісному опитуванні, результати експериментальної перевірки яких будуть викладені далі.

Теоретичний підхід

Особливо болісною, а відтак, і добре вивченою, є проблема валідності даних у так званих віктимізаційних дослідженнях, — опитуваннях, у яких вивчають те, як часто люди стають жертвами тих чи інших злочинів [Агмаа, 2007]. Покуси людей собаками — ситуація, багато в чому схожа на насильницькі злочини, що їх вивчають у перебігу віктимізаційних досліджень. З огляду на великий досвід, нагромаджений у процесі вдосконалення методик віктимізаційних досліджень, і схожість для респондентів ситуацій покусів і злочинів, із метою аналізу причин проблем з валідністю запитань про покуси і розроблення методів розв’язання їх ми звернулися до тих гіпотез та ідей, що обговорюються в цій сфері. Порівнюючи дані офіційної статистики і результати нашого опитування, неважко припустити, що респонденти радше завищують частоту покусів, ніж навпаки. Про те, що респонденти, які повідомляють про злочини, котрих не було, сильніше спотворюють результати опитування, ніж ті, хто “забуває” сказати про реальні події, говорять і дослідники віктимізації [Tourangeau, 2003]. Більшість громадян не потрапляють у ситуації, де вони виступають як жертви злочину, тому вони можуть повідомляти хибні відомості про злочини, яких не було. Це цілком застосовно й до ситуації з покусами. Потрапляють у ситуацію з покусами, очевидно, кілька відсотків опитаних, припустімо — 4%. Не траплялося такого, відповідно, із 96% населення. Тому якщо 50% тих, кого кусали, не повідомляють про це, неточність в оцінці сягатиме 2 рази. Одначе достатньо, щоби 4%

тих, кого не кусали, повідомили хибну інформацію, і ми переоцінимо кількість покусаних удвічі. Далі ми опишемо гіпотези про можливі механізми і причини зсувів у даних про покуси. У цій статті ми не аналізуємо чинники, пов'язані з репрезентативністю вибірки дослідження, припускаючи, що при її побудові не було систематичних зсувів. Ми обмежуємося тими чинниками, котрі стосуються конструювання опитувальника, формулювання запитань і розуміння респондентом запитання й формування відповіді. Крім перевірки гіпотез про механізми, відповідальні за завищення кількості покусів у кількісних опитуваннях, ми тестуємо один із методів підвищення валідності ретроспективних даних — використання в запитаннях так званих маркувальних подій. Разом із тим ми припускаємо, що тема покусів не є надто чутливою для респондентів (на відміну від багатьох тем, що їх заторкують у віктимізаційних дослідженнях) і, отже, не тестуємо методів, спрямованих на отримання відвертіших відповідей.

Гіпотези

Гіпотеза про контекст опитувальника

Можливо, в нашому дослідженні на відповіді респондентів про покуси собаками впливав контекст опитувальника. Перед запитанням про покуси ставили 8 запитань про проблему бродячих собак у місті, про її важливість, побоювання респондента тощо. Звісно, найсильніше ефект контексту виявляється у відповідях на запитання про установки, а не про факти, однак не виключено, що при відповіді на велику кількість запитань про проблему бродячих тварин, респондент “активував” у пам'яті інформацію про собак, яку б інакше не пригадав. Також можливо, що респонденти, відповідаючи на низку запитань стосовно проблеми бродячих собак позитивно (“проблема важлива”, “я часто бачу собак на вулицях міста”, “я боюся стати жертвою нападу”), вважали, що потрібно бути послідовним: заявивши, що проблема важлива і небезпека стати жертвою реальна, повідомляли недостовірні відомості про покуси (що підтверджувало важливість і реальність проблеми). Туранже і Макнілі в контексті аналізу причин повідомлення респондентами віктимізаційних досліджень хибної інформації вказують, що учасники дослідження, по-перше, розглядають інтерв'ю як бесіду і переносять соціальні правила, що регулюють спілкування, на процес дослідження; по-друге, намагаються визначити цілі дослідження і “підігнати” свої відповіді під ці цілі; по-третє, шукають інформацію в пам'яті, не докладаючи значних зусиль [Tourangeau, McNeely, 2003]. Прочитуємо вказану працю: “У звичайній розмові запитання на кшталт “Хтось нападав або загрожував вам упродовж минулого року?” може мати своєю ціллю просто задати тему бесіди. І було б розумно для того, хто відповідає, сказати: “Ну, кілька років тому хтось кинув пляшку пива в мою машину”. Інцидент насправді не був нападом і стався поза часовими рамками, установленними запитанням, але як зразкова відповідь для звичайної бесіди — цілком годиться”. І далі: “Дослідження здійснює Бюро переписів, організація, відповідальна за важливу офіційну статистику, на замовлення іншої важливої федеральної структури — Бюро Юстиції. Усе це — від бейджика інтерв'юєра і до назви дослідження —

повідомляє респондента про те, що тема опитування — злочинність. Тому респонденти можуть вказати в якості таких навіть ті інциденти, що зазвичай не сприймалися би як злочини, на кшталт домашнього насильства. Учасники дослідження воліють продемонструвати співпрацю, але не хочуть докласти до цього зайвих зусиль” [Tourangeau, McNealey, 2002].

Мабуть, така логіка застосовна й до відповідей на запитання про покуси: розуміючи, що дослідження присвячене бродячим собакам, давши відповіді про важливість цієї проблеми, респондент повідомляє про ті випадки, що реально не були покусами або сталися поза часовими рамками, зазначеними в запитанні (телескопічний ефект, котрий ми обговоримо далі).

Гіпотеза про телескопічний ефект

Помилки пам'яті респондента, на думку багатьох методологів, — це одна із головних загроз якості даних в опитуваннях, що досліджують події в ретроспективі. Як одну із причин низької валідності запитання про покуси ми розглядаємо так званий “телескопічний ефект”. Це поняття введене в науковий обіг у класичній праці Нетера і Ваксберга, де було продемонстровано, що респонденти, які повідомляли дослідника про ремонт своїх будинків і пов'язані з цим витрати, у 40% випадках говорили про події, що перебували поза часовими рамками запитань соціологів [Neter, Waksberg, 1964]. Спираючись на результати психологічних досліджень, Мартин указує, що дата події — це той компонент образу події, що запам'ятовується найгірше. У цій праці також зазначено, що респонденти схильні наближати події, повідомляючи про них як про не такі давні, як це було насправді [Martin, 2006]. Експерименти показують, що чим більш суб'єктивно важливою є подія, тим імовірніше, що її буде подано респондентом як недавню [Bradburn, 1987]. Очевидно, що напад і укуси бродячого собаки — суб'єктивно важливий інцидент, що запам'ятовується, отже, він може потрапляти під дію телескопічного ефекту. “Телескопічний ефект” вельми універсальний і впливає на результати досліджень, що стосуються різних подій: від нападів злочинців [Loftus, Marburger, 1983] до відвідування лікаря. Ми вважаємо, що у формуванні відповідей на запитання про покуси також може даватися ознаки телескопічний ефект: ті покуси, що трапилися поза часовими рамками дослідження (останній рік), переносяться в пам'яті респондента на запитуваний період. У результаті ми маємо справу з інформацією не про останні 12 місяців, а про те, що могло статися впродовж тривалішого періоду (кількох років). Це, безумовно, може спричинювати значний зсув в оцінці частоти подібних подій. Один із методичних прийомів, що дає змогу зменшити вплив телескопічного ефекту в крос-секційних дослідженнях, — використання подій-маркерів у запитаннях. Формальна часова межа — 6 або 12 місяців, не дуже важлива для організації пам'яті респондента, він з нею інтуїтивно нічого не пов'язує. У 1980 році у США сталося виверження вулкана Святої Олени — подія, що була відома переважній більшості американців. Лофтус і Марбургер здійснили експеримент, порівнюючи відповіді на запитання “Упродовж останніх 6 місяців хтось намагався пограбувати Вас?” і “Від моменту виверження вулкана Святої Олени хтось намагався пограбувати Вас?” [Loftus, Marburger, 1983]. Розподіли відповідей на запитан-

ня з подією-маркером були ближчі до даних про кількість спроб пограбування, валідизованих за допомогою офіційної статистики. Використання інших подій-маркерів, таких як Новий рік тощо, також знижувало вплив телескопічного ефекту на дані у згаданих експериментах.

Резюмуючи гіпотези дослідження, можна сказати, що наша мета — зрозуміти, як на точність відповідей про покуси впливають психологічні процеси: інтерпретація запитань дослідження, включення їх у контекст своїх знань про предмет дослідження, спроби зрозуміти очікування інтерв'юєра і соціальну прийнятність своїх відповідей, пригадування подій.

Ми припускаємо, що найбільший вплив на завищення кількості повідомлень про покуси порівняно з реальними справляє телескопічний ефект. Також ми вважаємо, що ефект контексту справляє вплив, але його сила менша. Ефект контексту, по-перше, підвищує імовірність появи телескопічного ефекту; по-друге, стимулює декого з респондентів повідомляти про покуси, яких не було насправді (механізм цього впливу ми описали вище).

Методи дослідження

Для перевірки гіпотез було використано split-sample експерименти, в яких половині вибірки пропонували один варіант опитувальника (контрольний), другій половині — інший (експериментальний). Експерименти тривали у травні 2013 року на двох сукупностях: 1) на репрезентативній вибірці населення України обсягом у 2000 респондентів у перебігу омнібусного дослідження Київського міжнародного інституту соціології; 2) на учасниках Інтернет-панелі InPoll (391 респондент)¹.

Логіка експериментів

Експеримент 1. Чи є ефект контексту?

Контрольній групі пропонували запитання про покуси впродовж року без попередніх запитань про проблему бродячих собак, тоді як експериментальній пропонували блок із п'яти запитань про проблему бродячих собак і тільки після цього — запитання про покуси.

Вибірка: по 135 респондентів в експериментальній групі та 128 — у контрольній.

Метод: онлайн самозаповнення.

Формулювання запитання:

Пригадайте, будь ласка, минулий рік — період від червня 2012 року до травня 2013. Чи було таке упродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім'ї (бродячі або ті, що належать іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім'ї?

¹ За результатами опитування жителів 4 міст з'ясувалося, що немає різниці в частоті покусів серед користувачів і некористувачів Інтернету, тому вирішили як одну з експериментальних вибірок використовувати сукупність користувачів Інтернет-панелі.

Експеримент 2. Чи є телескопічний ефект?

Якщо справді існує телескопічний ефект, то середня кількість покусів упродовж трьох років мала бути меншою за аналогічний показник для року, оскільки в останньому випадку респонденти будуть “переносити” ті події, що трапилися з ними раніше, ніж упродовж року до опитування.

Вибірка: по 128 респондентів у контрольній та експериментальній групі.

Метод: онлайн самозаповнення.

Формулювання запитань:

Контрольний варіант

Пригадайте, будь ласка, минулий рік — період від червня 2012 року до травня 2013. Чи було таке упродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім’ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім’ї?

Експериментальний варіант

Пригадайте, будь ласка, три минулі роки — період від червня 2010 року до травня 2013. Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім’ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім’ї?

Експеримент 3. Чи впливає використання подій-маркерів на розподіл відповідей про покуси?

Контрольна група відповідала на звичайне запитання про покуси впродовж року, із формулюванням, що неістотно відрізняється від того, що використовувалося в САТІ-дослідженні. Натомість експериментальній групі ставили запитання, формулювання якого мало активувати пам’ять респондента, по-перше, із використанням суспільної події-маркера — чемпіона Європи з футболу (ЄВРО-2012), по-друге, з проханням пригадати важливу особисту подію, що мала місце влітку 2012 року.

Контрольний варіант

Пригадайте, будь ласка, минулий рік — період від червня 2012 року до травня 2013. Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім’ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім’ї?

Експериментальний варіант

Рік тому, влітку 2012 року в Україні та Польщі проходив Чемпіонат Європи з футболу — Євро-2012. Нашу країну відвідала велика кількість європейських уболівальників і фінальний матч відбувся в Києві на стадіоні “Олімпійський”. Чи запам’ятали Ви щось про цю подію?

Чи трапилися того літа 2012 року, коли відбувалося Євро, якісь важливі особисто для Вас події? Які саме?

Пригадайте, будь ласка, період після Євро-2012 — від червня 2012 року до травня 2013. Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім’ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім’ї?

Обмеження експериментів

Унаслідок фінансових обмежень дослідження тільки в експерименті 3 (подія-маркер) контрольна й експериментальна групи були значними за обсягом (по 1000 респондентів), тоді як експерименти 1 і 2 характеризуються невеликими вибірками. Також вплив на отримані результати може справляти той факт, що використовуються різні методи збирання даних — електронне самозаповнення та особисте інтерв'ю.

Результати експериментів

Якщо наші припущення про вплив контексту опитувальника правильні, то респонденти, які отримали в експерименті 2 “довгий” варіант опитувальника (із блоком із п'яти запитань про проблему бродячих собак перед запитанням про укуси), мали частіше повідомляти про укуси впродовж року. Однак розподіли відповідей в контрольній та експериментальній групах практично ідентичні. Виходячи з цих даних, у нас нема підтвердження впливу ефекту контексту на запитання про укуси (див. табл. 2).

Таблиця 2

Результати експерименту 1: ефект контексту, %

Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім'ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім'ї?	Контрольний опитувальник (одне запитання)	Експериментальний опитувальник (п'ять додаткових запитань, моделювання ефекту контексту)
1. Так, траплялися випадки, коли собаки кусали мене	1,6	2,2
2. Кусали і мене, і членів сім'ї	0,8	0,0
Кусали респондента, сума 1-ї та 2-ї альтернатив	2,4	2,2
3. Мене не кусали, але кусали членів моєї сім'ї	7,0	7,4
4. Ні, собаки не кусали ані мене, ані членів моєї сім'ї	88,3	88,9
Важко сказати, не пам'ятаю	2,3	1,0

Другий експеримент, в якому контрольна група відповідала на запитання про один рік до дати дослідження, а експериментальна — про три роки, дав дуже слабкі докази наявності телескопічного ефекту. Свідчення того, ніби респонденти переносять події, що трапилися за межами часового інтервалу дослідження, можна зафіксувати лише у відповідях про укуси членів сім'ї (див. табл. 3): 7,8% упродовж останнього року й у середньому 3,7% за останні три роки (значимість різниць пропорцій 0,021, непараметричний біноміальний тест). Натомість різниці в середньорічних показниках покусів самого респондента у двох варіантах запитання статистично незначимі (2,4% у контрольній вибірці і 3,2% в експериментальній, рівень значимості 0,421).

Таблиця 3

Результати експерименту 2: телескопічний ефект, %

Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім'ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім'ї?	Контрольний опитувальник ("минулий рік – період від червня 2012 року до травня 2013")	Експериментальний опитувальник ("три минулі роки – період від червня 2010 року до травня 2013")
1. Так, у цей період були випадки, коли собаки кусали мене	1,6	7,8
2. Кусали і мене, і членів сім'ї	0,8	0,8
Кусали респондента, сума 1-ї та 2-ї альтернатив	2,4	8,6
Кількість покусів респондента в перерахунку на рік	2,4	2,7
3. Мене не кусали, але кусали членів моєї сім'ї	7,0	10,2
Кусали членів сім'ї респондента, сума 2-ї та 3-ї альтернатив	7,8	11,0
Кількість покусів членів сім'ї респондента в перерахунку на рік	7,8	3,7
4. Ні, собаки не кусали ані мене, ані членів моєї сім'ї	88,3	79,7
Важко сказати, не пам'ятаю	2,3	1,6

Третій експеримент мав на меті перевірку гіпотези про те, що використання техніки подій-маркерів змінює розподіл відповідей на запитання про покуси, бо зменшує вплив телескопічного ефекту. Як можна бачити з таблиці 4, використання в експериментальній групі запитання, в якому часові рамки задавалися Євро-2012 і до того ж інтерв'юєр просив респондента пригадати якусь важливу для нього особисту подію, практично не змінило розподілу відповідей на запитання про покуси.

Таблиця 4

Результати експерименту 3: подія-маркер, %

Чи було таке впродовж цього періоду, що собаки, які не належать Вам чи Вашій сім'ї (бродячі або належні іншим людям), кусали Вас або членів Вашої сім'ї?	Контрольний опитувальник	Експериментальний опитувальник (подія-маркери у запитанні)
1. Так, у цей період були випадки, коли собаки кусали мене	1,7	2,0
2. Кусали і мене, і членів сім'ї	1,1	0,4
Кусали респондента, сума 1-ї та 2-ї альтернатив	2,8	2,4
3. Мене не кусали, але кусали членів моєї сім'ї	3,0	3,6
Кусали членів сім'ї респондента, сума 2-ї та 3-ї альтернатив	3,1	4,0
4. Ні, собаки не кусали ані мене, ані членів моєї сім'ї	93,1	92,8
Важко сказати, не пам'ятаю	1,1	1,2

Обговорення результатів

Проведені експерименти не підтвердили наших гіпотез про вплив ефекту контексту і телескопічного ефекту на відповіді респондентів про укуси собаками. Лишень в одному з експериментів зафіксована статистично значима різниця в розподілі відповідей, що її можна інтерпретувати як свідчення “телескопіювання”, але й у цьому разі респонденти говорили не про себе, а про членів своєї сім’ї. Використання техніки подій-маркерів, котра за результатами багатьох експериментів в інших сферах (віктимізаційні дослідження, дослідження витрат домогосподарств тощо) давала змогу отримувати точніші дані, не вплинуло на відповіді українців про укуси собаками. Привертає увагу мізерна кількість респондентів, які вагалися відповісти на запитання про укуси, пославшись на те, що не можуть пригадати — 1,1–1,2%. Можливо, проблеми пам’яті насправді не чинять вагомого впливу на результати опитування в нашому випадку. Автори планують перевірити точність запам’ятовування респондентами ситуацій із укусами шляхом опитування пацієнтів медичних установ, дата звернення яких із скаргою на покус точно задокументована. Також планується проведення кількох когнітивних інтерв’ю, які б допомогли зрозуміти, як респонденти визначають для себе термін “покус”, що також дасть змогу поліпшити інструментарій для збирання подібних даних у кількісних опитуваннях.

Ті дані опитувань і результати експериментів, які ми маємо на цей момент, засвідчують, що кількість покусів на рівні 1,8–2,5% від усього населення України за рік не є методологічним артефактом. Опитування, проведені трьома різними методами (САТІ, face-to-face опитування, опитування Інтернет-панелі) на трьох різних генеральних сукупностях (жителі 4 міст Євро-2012, все населення України, учасники Інтернет-панелі InPoll), з різним дизайном опитувальника, надали близькі оцінки кількості покусів упродовж року (див. табл. 5).

Таблиця 5

Порівняння чисельності покусів населення України за рік, %

САТІ, літо 2012 року, населення 4 міст Євро	Face-to-face, травень 2013 року, вся Україна			Панель InPoll, травень 2013 року		
	Звичайне запитання	Звичайне запитання	Запитання з подією-маркером	Звичайне запитання	Запитання з контекстом	Запитання про три роки
3,9	2,8	2,4	2,4	2,2	2,7	

Отже, дані медичної статистики можуть недооцінювати реального масштабу проблеми. Результати опитування у 4 містах Євро-2012 доводять, що і поширеність покусів городян собаками значно вища, ніж за даними статистики, і суб’єктивний ризик бути покусаним, за оцінкою респондентів, досить високий.

Джерела

Aromaa K. Victimisation Surveys in Comparative Perspective : Papers from the Stockholm Criminology Symposium 2007 / K. Aromaa, M. Heiskanen // European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). — 2008.

Bradburn N.M. Answering autobiographical questions: The impact of memory and inference on surveys / Bradburn N.M. et al. // Science. — 1987. — Vol. 236, № 4798. — P. 157–161.

Crespi I. Sources of accuracy and errors in Pre-Election Polling / Crespi I. — N. Y. : Sage, 1981.

Griesler P. Adolescents' Inconsistency in Self-Reported Smoking: A Comparison of Reports in School and in Household Settings / Pamela C. Griesler, Denise B. Kandel, Christine Schaffran, Mei-Chen Hu, and Mark Davies // Public Opinion Quarterly. — 2008. — Vol. 72. — P. 260–290.

Loftus E.F. Since the eruption of Mt. St. Helens, has anyone beaten you up? Improving the accuracy of retrospective reports with landmark events / E.F. Loftus, W. Marburger // Memory & Cognition. — 1983. — Vol. 11, № 2. — P. 114–120.

Martin E. Survey questionnaire construction / E. Martin // Survey Methodology. — 2006. — Vol. 26. — P. 13.

Neter J. A study of response errors in expenditures data from household interviews / J. Neter, J. Waksberg // Journal of the American Statistical Association. — 1964. — Vol. 59, № 305. — P. 18–55.

Prior M. The Immensely Inflated News Audience: Assessing Bias in Self-Reported News Exposure / M. Prior // Public Opinion Quarterly. — 2009. — Vol. 73. — P. 130–143.

Tourangeau R. Measuring crime and crime victimization: methodological issues / R. Tourangeau, M. E. McNeeley // Measurement Problems in Criminal Justice Research: Workshop Summary. — S.l. : National Academies Press, 2002. — P. 10.